

град: РВВ КДПУ імені В.Винниченка. – 2004. – Вип. 55. – С. 242-249.

4. Атаманчук П.С., Мендерецький В.В. Цільова програма як засіб планування елементів фахової підготовки майбутніх учителів фізики // 36. наук. пр.: Серія педагогічна: Дидактика дисциплін фізико-математичної та технологічної освітніх галузей. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, інформ.-вид. від., 2005. – Вип. 11. – С. 108-111.
5. Мендерецький В.В. Навчальний експеримент в системі підготовки вчителя фізики: Монографія. – Кам'янець-По-

дільський: Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, ред.-вид. від., 2006. – 256 с.

Conceptually it is grounded necessity of perfection of planning of the system of experimental preparation on the lessons of physics on the basis of rational combination of forms of organization of educational process, methods and facilities of teaching traditional and innovative.

Key words: experiment, experimental activity, experimental methods of activity, experimental competence, innovative technologies of teaching of physics.

Отримано: 24.04.2008

УДК 373.5.016:53

М. В. Моштак

Кам'янець-Подільський національний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

В статті розглядається поняття особистості та її структура, розкриваються основні психолого-педагогічні особливості навчання та розвитку особистості в процесі вивчення фізики.

Ключові слова: особистість, особистісно орієнтоване навчання, структура, розвиток, фізика.

У вирішенні проблеми удосконалення системи навчання на даному етапі як ключова використовується категорія особистості, яка є центральним поняттям гуманістичної парадигми освіти. В сучасній педагогіці вона – і суб'єкт, і об'єкт педагогічного процесу.

Основою ж для формування наукової картини світу, світогляду людини, її філософського світосприйняття і фундаментом для створення новітніх технологій та сучасної техніки є вивчення фізики.

Тому досить актуальними є питання сутнісної характеристики та структури особистості, її навчання та розвитку, а також взаємодії з іншими саме через призму вивчення фізики.

Багато дослідників в різних ракурсах розробляли основи, а зараз працюють над удосконаленням особистісної орієнтації освіти. Серед них: в галузі психології – Б.Г. Афанасьєв, І.Д. Бех, Л.С. Виготський, К. Роджерс, О.М. Леонтьєв, А. Маслоу, Г.С. Костюк, Е. Фром і ін.; в педагогіці – І.А. Зязюн, С.І. Подмазін, В.В. Рибалко, О.Я. Савченко, В.О. Сухомлинський, І.С. Якиманська та ін.; в методиці фізики – П.С. Атаманчук, Л.Ю. Благодаренко, С.У. Гончаренко, В.В. Мендерецький та ін.

Основою нової концепції навчання є визнання унікальності, безумовної цінності кожної особистості. Гуманістична філософія і психологія визнають найважливішою потребою людини потребу в самореалізації, самоактуалізації і вважають головною умовою їх реалізації збереження і розвиток людиною своєї унікальності, здійснення індивідуально-особистісного вибору.

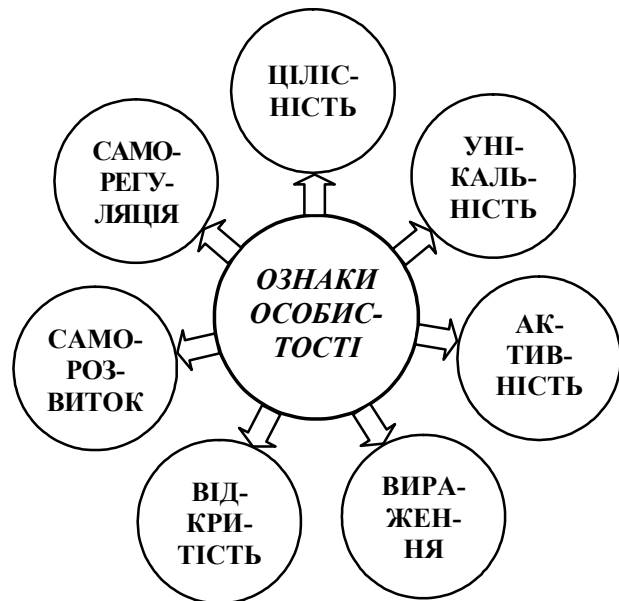
За сучасним тлумаченням особистість – це «суб'єкт свідомої продуктивної діяльності та суспільної поведінки, індивід із соціально зумовленою системою психічних властивостей, що формується і виявляється у творчій та самоперетворюючій діяльності, спілкуванні, та опосередковує, регулює взаємодію людини з навколишнім світом» [5, с. 273-274].

Л.І. Анциферова вважає, що особистість – «багатопланове, багаторівневе, багатоякісне утворення» [1].

Змістовні (ключові) ознаки особистості показано на схемі 1.

Л.Ю. Благодаренко визначає особистість в педагогіці як «суб'єкт і об'єкт педагогічного процесу, творець і виконавець його цілей, завдань, змісту, форм і методів, які є головними визначальними факторами цього процесу» [2, с. 12]. Таке тлумачення поняття особистості з точки зору педагогіки зумовлює суттєві підстави для використання категорії особистості як визначальної у постановці та розв'язанні проблеми удосконалення системи навчання на сучасному етапі демократизації суспільства, визначення його нових цінностей, змісту, цілей і способів їх реалізації.

Схема 1

Саме таким вимогам відповідає особистісно орієнтована освіта. Основною метою її є знаходження, підтримка та розвиток в людині механізмів самореалізації (саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання), необхідних для становлення самобутнього образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією [4, с. 141-142]. Вона передбачає ряд інновацій (схема 2).

Розглянемо специфіку особистісно орієнтованого навчання та відмінності його від традиційного (схема 3).

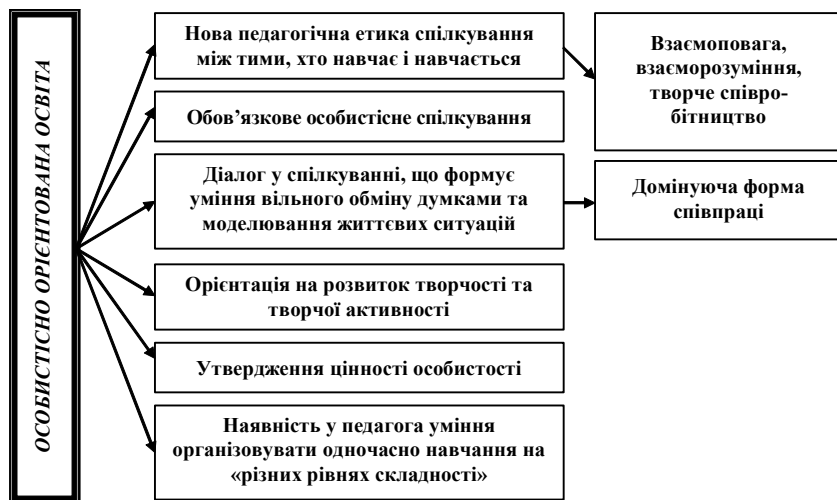
«Завдання формування особистості передбачають як головний критерій успішності навчання не лише знання, уміння, навички, функціональну підготовленість до виконання певних видів діяльності, але й виховання особистісних якостей: професійної спрямованості, суспільної активності, творчих умінь і здібностей, емоційної сфери» [2, с. 12] (схема 4).

У зв'язку з цим значно підвищується роль навчання в особистісному розвитку і становленні людини, в наданні їй допомоги у розв'язанні життєвих проблем, самовизначенні і самореалізації, змінюється підхід до навчання в суспільстві, його соціальний зміст, характер, цілі і завдання, технології, відносини учасників навчального процесу.

Ефективним засобом реалізації розвитку особистості під час вивчення фізики є впровадження особистісно орієнтованих технологій та підходів до навчання та оцінювання

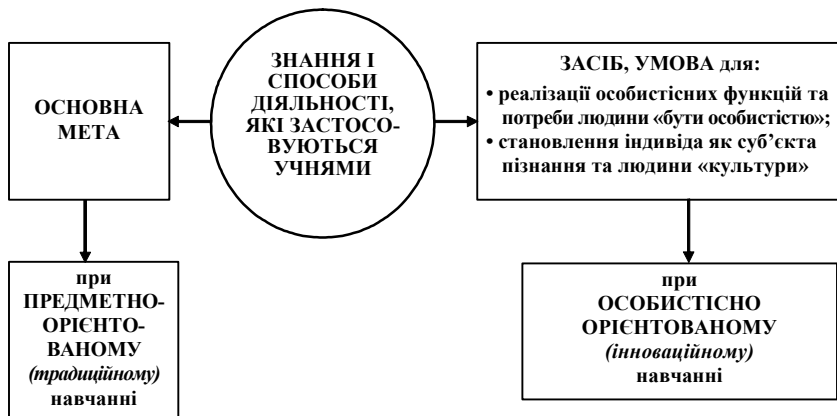
знань, основними ознаками яких є: усвідомлення мети заняття як важливої особисто для себе; засвоєння змісту фізичної освіти переважно під час активної діяльності (в про-

цесі практичних занять, експерименту, лабораторного практикуму); процес учіння ефективний (зацікавленість, навчаються з інтересом); використання навчальних модулів, індивідуальних програм діяльності, що навчають вчитися, бо неможливо всього навчити; можливість вибору варіантів завдань, способу їх виконання, форми звіту про результати і т. ін.; оцінювання відбувається як процес суб'єкт-суб'єктної співпраці; увага акцентується на тому, що учень знає, вміє і чого досяг; суть оцінки – запобігання помилки; оцінювання механізму творчості, завдяки якому досягається високий рівень освіти.

Основними завданнями особистісно орієнтованих технологій навчання фізики є: забезпечення ціннісного відношення до навчального процесу; формування самосвідомості і самостійності учнів; інтелектуальний та емоційно-мотиваційний розвиток учнів; задоволення потреб та інтересів учнів [2].

На схемі 5 сформульовані основні вимоги до особистісно орієнтованого уроку фізики.

Систематизація робіт, що ведуться в різних напрямках, дає основи для виділення принаймні трьох рівнів розвитку особистості.

На першому рівні учень не зовсім адекватно усвідомлює свої істинні спонукання, він не враховує якості і міри свого впливу на ситуацію, чим перешкоджає успішності власних дій, проте переживає за незадовільні результати, сприймаючи їх як злу волю оточуючих.

На другому рівні особистість виступає як суб'єкт, що свідомо співствляє мету і мотиви дій, умисно формує ситуації своєї поведінки, прагне передбачити основні і побічні результати власних дій, здатний змінити психічні властивості, що стихійно склалися по відношенню до довільного підвищення чи зниження значення своїх цілей, а також до адекватного співвідношення власних можливостей з соціальними завданнями і вимогами діяльності.

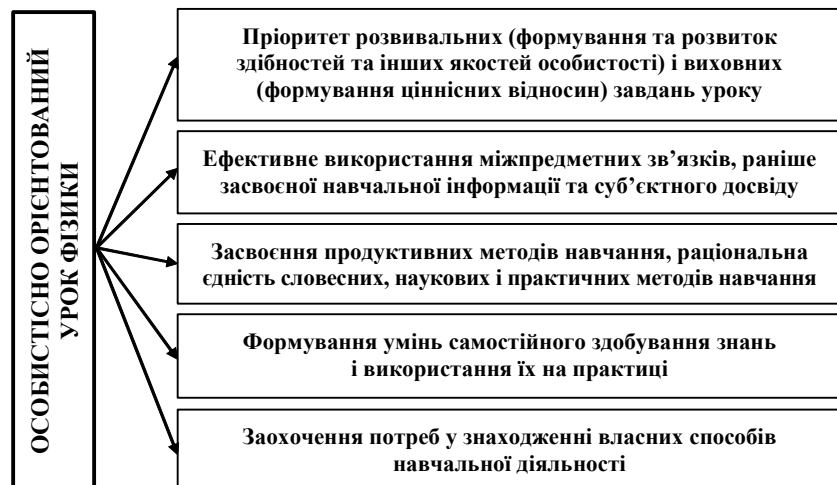
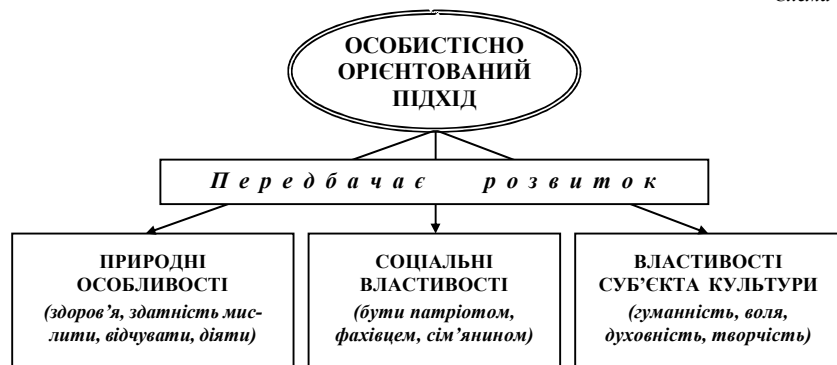
На третьому, найвищому рівні особистість стає суб'єктом свого життєвого шляху, який вона свідомо вимірює масштабами історичного часу своєї епохи.

Перший необхідний етап у саморозвитку особистості – етап самопізнання, коли особистість усвідомлює для себе свої можливості, свої сильні та слабкі сторони [6].

Самопізнання тісно взаємопов'язане з розвитком особистості. Це дуже кропітка робота, що припускає додаткові значні зусилля, невтомну роботу над собою. Існують різноманітні форми самопізнання: самоосмислення, самокритика, саморозуміння, самооцінка, самоспонування, рефлексія та інші.

На першому етапі саморозвитку особистість спонукається:

- порівнювати себе, свої окремі якості й особистісні властивості з визначеною шкалою, що харак-

теризує ступінь розбіжності її якостей із якостями інших людей, задає орієнтації для самовиховання;

- виявити і більш ефективно застосувати свої позитивні якості, що формує впевненість у собі;
- формувати більш адекватну самооцінку своїх спроможностей, поведень;
- бачити свої помилки, виявляти недоліки у своїй діяльності, усвідомлювати їх.

До другого етапу саморозвитку особистості належать самоспонування. На цьому етапі стимулюється розвиток вміння використовувати прийоми, що сприяють внутрішньому спонуканню до професійного та особистісного саморозвитку. Виділяються наступні основні прийоми: самонаказ, самозобов'язання, самопримушування. При цьому, найефективнішим і найбільш значущим прийомом самоспонування для особистості є самокритика і використання вольових прийомів.

На третьому етапі саморозвитку особистості людина, розвиваючись, починає програмувати професійне і особистісне зростання, тому що процес самоспонування залежить від рівня розвитку особистості [6].

Г.С. Костюк вважає, що навчання – «шлях підготовки особистості до життя, до участі у творенні матеріальних і духовних цінностей, потрібних для суспільства і для неї самої». Дуже суттєвим є те, що особистісне становлення людини відбувається лише в процесі виникнення гуманних міжособистісних відносин з іншими людьми.

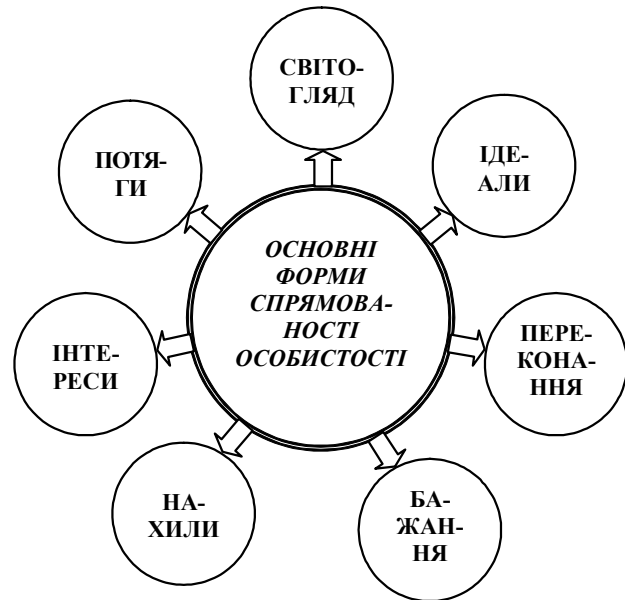
На схемі 6 показано основні форми спрямованості особистості.

Саме в процесі навчання фізики можна активно впливати на формування світогляду, інтересів, нахилів і потягів учнів. Особистісно орієнтований підхід сприяє виникненню бажань, формуванню переконань та ідеалів.

Отже, особистісно орієнтоване навчання фізики створює оптимальні умови для інтелектуального розвитку й самореалізації особистості й вирішує одне з головних завдань сучасної школи – забезпечення всебічного розвитку особистості, здатної до самоосвіти.

Список використаних джерел:

1. Анциферова Л.И. Психология формирования и развития личности // Особистість в психологічних дослідженнях. – Ніжин, 2005. – 198 с.
2. Благодаренко Л.Ю. Технологія особистісно-орієнтованого навчання фізики: Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ, 2005. – 112 с.

3. Петренко Л. Виховна функція оцінки // Рідна школа. – 2002. – №11. – С. 15-17.
4. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование / Запорожский гос. ун-т. – Запорожье: Просвіта, 2000. – 250 с.
5. Рибалка В. Особистість як суб'єкт творчої трудової діяльності та професійного ставлення // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник. – Ченстохова-Київ, 2000. – С. 267-276.
6. Сухоленова О.Г. Етапи саморозвитку особистості // Психологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2(9). – Ч. I. – К., 2000. – С. 98-104.

The article envisages the concept of personality and its structure, the main psychology-pedagogical peculiarities of personality education and development are revealed in the process of physics learning.

Key words: personality, personality oriented education, structure, development, physics.

Отримано: 19.04.2008

УДК 53(07)+372.853

О. М. Ніколаєв

Кам'янець-Подільський національний університет

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ

У статті досліджується проблема формування освітнього середовища на основі використання рівневих завдань у методиці навчання фізики студентів.

Ключові слова: еталонні вимоги, бінарна цільова програма, рівні засвоєння знань, рівневі завдання, фізика.

Центральною фігурою освітньої системи з підготовки майбутніх вчителів фізики виступає особистість. Одним із головних завдань у ході формування її професійної майстерності є цілеспрямований вплив на збагачення власного досвіду. Визначальним засобом організаційно-методичної підтримки продуктивного та результативного викладання методики навчання фізики виступає освітнє середовище. З тлумачення освітнього середовища як сфери життєдіяльності студента, що, постійно розширюючись, вбирає в себе все більше багатство його опосередкованих культурою зв'язків з оточуючим світом, одразу ж випливає, що умовно освітнє середовище можна інтерпретувати двома частинами: матеріальною та ідейно-технологічною. Матеріальна (матеріалізована) частина освітнього середовища – це навчально-матеріальна база (кабінети і лабораторії з відповід-

ним обладнанням, різні технічні засоби навчання, включаючи комп'ютер та відеотехніку, засоби натурної наочності тощо) та навчально-методичний комплекс (навчально-методична література, дискетні носії з навчальними програмами комп'ютерної підтримки, атласи, плакати, діапозитиви і діафільми, кінофрагменти і кінофільми, відеозаписи, друкований роздатковий матеріал тощо). Ідейно-технологічна частина освітнього середовища визначається складно опосередкованими зв'язками з реальним світом, які формуються в процесі життєдіяльності людини (як на стихійному, так і на організованому рівнях пізнання), вона характеризує загальний "клімат" цієї діяльності. Зрозуміло, що на обидві частини освітнього середовища спричинює визначальний вплив вибір і реалізація технології (чи технологій) навчання та державна політика в галузі освіти.